

SPOJRZENIE NA TRZY PODSTAWOWE ZAGADNIENIA FORMACJI ETYCZNO-NAUKOWEJ WIERZĄCYCH W ŚREDNIOWIECZU I OBECNIE

Julian Ławrynowicz

Instytut Fizyki, Uniwersytet Łódzki
Instytut Matematyczny PAN
jlawryno@uni.lodz.pl

Maria Ławrynowicz

Katedra Algologii i Mykologii
Uniwersytet Łódzki
miklaw@biol.uni.lodz.pl

Streszczenie

Na przełomie wieków XII/XIII zakony żebracze: karmelici, dominikanie i franciszkanie uwypukliły w swej koncepcji formacji etycznej chrześcijanina odpowiednio: aspekt *syntetyczny* bezkompromisowej wspinaczki na górę doskonałości, aspekt *analityczny* systematycznego eliminowania niedoskonałości w drodze po moście, sięgającym od nieba do ziemi, którym jest Chrystus i wreszcie aspekt *udoskonalania się poprzez dostrzeganie kochającego Boga w kontemplacji otaczającej nas przyrody*. Te trzy aspekty – syntetyczny, analityczny i ekologiczny powróciły odpowiednio jako wiodące w nauczaniu trzech kolejnych papieży z przełomu wieków XX/XXI: św. Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka.

Słowa kluczowe: formacja etyczno-naukowa, zakon żebraczy, papież po 1978 r.

Keywords: ethical-scientific formation, mendicant religious order, popes after 1978

1. Wprowadzenie

Zarówno na przełomie wieków XII/XIII, jak i XX/XXI zaistniała pilna potrzeba odnowy w zakresie realizacji trzech podstawowych aspektów formacji etycznej bądź etyczno-naukowej wierzących: syntetycznego, analitycznego i ekologicznego – poprzez dostrzeganie kochającego Boga w kontemplacji otaczającej nas przyrody. Odpowiednie inicjatywy ukierunkowujące orientację chrześcijan ku przyszłości wyszły w pierwszym przypadku od wielkich twórców i reformatorów zakonów żebraczych, a w drugim – od trzech kolejnych wielkich papieży.

2. Od Karmelu do św. Jana Pawła II

Cała nauka, którą chcę podać w tej DRODZE NA GÓRĘ KARMEL, streszcza się w niżej przytoczonych strofach. Zawierają one sposób wzniesienia się na szczyt góry, to jest wysokiego stopnia doskonałości, który tu nazywamy zjednoczeniem duszy z Bogiem.

Św. Jan od Krzyża, *Droga na Górę Karmel*, Założenie

Zacytowany aspekt *syntetyczny* bezkompromisowej wspinaczki na górę doskonałości, bez rozpraszenia się na szczegóły po drodze, dominował w duchowości karmelitów długo przed św. Janem od Krzyża, na przełomie wieków XII/XIII i wcześniej.

Wydaje się, że idea ta również dominuje w nauczaniu papieża św. Jana Pawła II¹. Jeszcze w okresie II wojny światowej młody Karol Wojtyła rozważał możliwość wstąpienia do zakonu karmelitów bosych, a w ramach studiów w rzymskim *Angelicum* obronił w roku 1948 rozprawę doktorską o św. Janie od Krzyża. Zacerpnięte od tego Doktora Kościoła syntetyczne spojrzenie na sprawy formacyjne widać w całej działalności pastoralnej Karola Wojtyły jako profesora KULu, biskupa, kardynała i wreszcie papieża. Działalność ta zawsze uwzględnia wyzwania przyszłości oraz specyfikę adresata przesłania.

3. Od św. Dominika, Tomasza z Akwinu i Katarzyny ze Sieny do papieża Benedykta XVI

Serce² Chrystusa oznacza Pismo św., które pozwala poznać serce Chrystusa. Przed męką serce Chrystusa było zamknięte, ponieważ Pismo św. było niejasne.

Pismo św. zostało otwarte po męce, by ci, którzy je teraz rozumieją, wiedzieli i rozeznawali, w jaki sposób powinny być interpretowane proroctwa.

Św. Tomasz z Akwinu, *Expositio in Psalmos* [Wykład psalmów], 21, 11

Dominikańscy mistrzowie życia duchowego na ogół przybliżają nam miłość Boga do nas i pouczają, jak ma wyglądać nasza miłość, w sposób *analityczny*: szczegółowy i dogłębny, co oddaje zacytowany tekst św. Tomasza. W ramach wystudiowanej w detalach drogi po moście, sięgającym od nieba do ziemi, którym

¹ F. M. Valiante (red.), *Święci Angelo Giuseppe Roncalli i Karol Wojtyła*, nr specjalny L'Osservatore Romano, 27 kwietnia 2014, wyd. polskie, s. 52-97.

² W psalmie Ps 22 (21), 15: *Rozlany jestem jak woda
i rozłączają się wszystkie moje kości;
jak wosk staje się moje serce,
we wnętrzu moim topnieje.*

jest Chrystus³ musimy zwrócić uwagę na swoje *powołanie*, tj. jaką drogę zaleca mi Chrystus⁴ oraz jak *współdziałać* w miłości z innymi ludźmi (słowa Chrystusa do św. Katarzyny):

Są różne cnoty i nie daję wszystkim każdemu; jedną daję temu, drugą tamtemu... Jednemu daję przede wszystkim miłość, drugiemu sprawiedliwość, trzeciemu pokorę, czwartemu żywą wiarę... Co do dóbr doczesnych, w rzeczach koniecznych dla życia człowieka, rozdzieliłem je w wielkiej rozmaitości, nie chciałem, by każdy posiadał wszystko, co mu jest potrzebne, ażeby ludzie mieli możliwość świadczyć sobie miłość... Chciałem, by jedni potrzebowali drugich i by byli moimi sługami w udzielaniu łask i darów, które otrzymali ode mnie.

Św. Katarzyna ze Sieny, *Dialogi*, 1, 7

Bardzo szczegółowe, analityczne opracowanie *Sumy Teologicznej* przez św. Tomasza z Akwinu⁵ mogło rzutować na styl profesury i posługi papieskiej Benedykta XVI. Oddaje to następujący fragment wstępu do jego trzeciej książki o Jezusie z Nazaretu *L'infanzia di Gesù* [Dzieciństwo Jezusa]⁶

(...) starałem się zinterpretować w dialogu z egzegetami z przeszłości i współczesnymi, to co Mateusz i Łukasz opowiadają na początku swoich Ewangelii o dzieciństwie Jezusa.

Właściwa interpretacja, w moim przekonaniu, wymaga dwóch rzeczy. Z jednej strony należy zapytać, co chcieli powiedzieć w swoich tekstach autorzy w ich momencie historycznym – jest to historyczna część egzegezy. Nie wystarczy jednak zostawić tekst w przeszłości, zaliczając go do rzeczy, które wydarzyły się dawno temu. Drugie pytanie prawdziwego egzegety musi brzmieć: Czy to, co zostało powiedziane, jest prawdą? Czy mnie dotyczy? A jeśli mnie dotyczy, to w jaki sposób?

³ Św. Katarzyna ze Sieny, *Nauka o miłości*.

⁴ Św. Tomasz z Akwinu, *Summa theologiae* [w niektórych wyd. *S. theologica*; Suma teologiczna], 1, 2, 3. Drugi wariant tytułu występuje np. w sześciotomowym wyd. Libreria Marietti, Taurini 1820, 1929, stron (dwuszpaltowych) 768 + 732 + 700 + 819 + 824 + 479.

⁵ Wyróżnia on i analizuje w *Sumie teologicznej* 99 podstawowych zagadnień (*questiones*) teologii. Obszerną bibliografię jego dzieł, w tym również wydania dwujęzyczne polsko-łacińskie podaje *Encyklopedia Katolicka*, t. XIX, TP KUL, Lublin 2013, s. 849-852.

⁶ *L'Osservatore Romano*, 11 (2012), wyd. polskie, s. 36.

4. Od św. Franciszka do papieża Franciszka

*Pochwalony bądź, Panie mój
ze wszystkimi Twoimi stworzeniami,
szczególnie z panem bratem słońcem,
przez które staje się dzień*

i nas przez nie oświecasz.

*I ono jest piękne i świecące
wielkim blaskiem:*

Twoim, Najwyższy, jest wyobrażeniem

*Pochwalony bądź, Panie mój
przez brata księżyc i gwiazdy,
uksztaltowałeś je na niebie jasne
i cenne. I piękne.*

*(...) Pochwalony bądź, Panie mój
przez tych, którzy przebaczą
dla Twojej miłości*

i znoszą słabości i prześladowania.

Św. Franciszek z Asyżu, *Pieśń słoneczna albo pochwała stworzeń*, 3-5 i 10

Ubogi objętościowo dorobek pisarski św. Franciszka z Asyżu zdumiewa głębokim powiązaniem kontemplacji Boga w otaczającej nas przyrodzie z najbardziej istotnymi jej elementami przytoczonymi w Piśmie św.:

'Bądź pozdrowiona, Maryjo, łaski pełna, Pan z Tobą' (por. Łk 1, 28).

Chwalcie Go, 'niebo i ziemia' (por. Ps 69 (68), 35).

Chwalcie, wszystkie 'rzeki', Pana (por. Dn 3, 78).

Błogosławcie, 'synowie' Boży, Pana (por. Dn 3, 82).

'Oto dzień, który Pan uczynił, radujmy się w nim i weselmy'

(por. Ps 118 (117), 24).

(...) Wszystkie stworzenia, błogosławcie Pana (por. Ps 103 (102), 22).

'Wszystkie ptaki powietrzne, chwalcie Pana' (Ps 148, 7. 10; Dn 3, 80).

Aspekt udoskonalania się poprzez dostrzeganie kochającego Boga w kontemplacji otaczającej nas przyrody jest bardzo istotny w nauczaniu formacyjnym papieża Franciszka. Np. papieskie *Oreędzie na Wielki Post 2015 r.* powstało w święto św. Franciszka z Asyżu, a w *Oreędziu na Światowy Dzień Młodzieży 2015 r.* Ojciec św. pisze: „Pierwsze rozdziały Księgi Rodzaju ukazują nam wspaniałą szczęśliwość, do której jesteśmy powołani, a która polega na doskonałej jedności z Bogiem, z innymi, z przyrodą i z nami samymi”⁷.

5. Podsumowanie

Działalność pastoralna papieża św. Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka świadczy, jak aktualne z punktu widzenia przyszłości są podstawy duchowości zakonów żebraczych, w szczególności karmelitów, dominikanów i franciszkanów. Fakt szczególnej opieki św. Jana Pawła II nad paulinami i augustianami (których jako metropolita krakowski przywrócił w Polsce) świadczy o aktualności *duchowości augustyńskiej*. Podobnie, fakty, że kard. Joseph

⁷ L'Osservatore Romano, 2 (2015), wyd. polskie, s. 6-7 (dotyczy obu oreędzi).

Ratzinger jako papież przybrał imię Benedykta XVI, a papież Franciszek jest jezuitą, świadczą o aktualności *duchowości benedyktyńskiej* i *duchowości ignacjańskiej*.

Abstract

A view of three basic issues of ethical and scientific formation of believers in the Middle Ages and nowadays

At the turn of the 12th and 13th centuries mendicant religious orders: Carmelites, Dominicans (Black Friars), and Franciscans, gave priority in their concepts of ethic formation for a Christian to the following aspects, respectively: *synthetic* – climbing without compromise to the mountain of perfection, *analytic* – of systematic elimination of faults on the way over the bridge leading to Jesus Christ, and – finally – *of self-improvement through noticing loving God in the contemplation of surrounding us nature*. These three aspects: synthetic, analytic and ecological came back respectively as leading in teaching of three successive popes from the turn of 20th and 21st centuries: Pope St. John Paul II, Pope Benedict XVI and Pope Francis.

Nota o autorach:

Julian Ławrynowicz uzyskał stopnie magistra fizyki i magistra matematyki oraz doktora nauk matematyczno-fizycznych na Uniwersytecie Łódzkim; jego praca doktorska dotyczyła odwzorowań quasi-konforemnych. Studia po doktoracie (*post-doc*) odbył w *Imperial College* w Londynie i na Uniwersytecie w Cambridge. W roku 1968 habilitował się, również na Uniwersytecie Łódzkim, na podstawie rozprawy o odwzorowaniach quasi-konforemnych z niezmienniczymi punktami brzegowymi. Był profesorem wizytującym w Helsinkach, Pizie (*Scuola Normale Superiore*), Rzymie (*La Sapienza*), Getyndze, Tuluzie, w mieście Meksyk (*CInvEstAv*), Tokio i Sapporo. Jego obecne zainteresowania badawcze dotyczą niezmienników konforemnych i biholomorficznych, zespolonej teorii potencjału, fizyki fazy skondensowanej oraz analizy hiperzespolonej i fraktalnej z uwzględnieniem zastosowań do termodynamiki stopów metalicznych. W latach 1972-2004 był kierownikiem Samodzielnej Pracowni Analizy Zespolonej i Geometrii Różniczkowej w Instytucie Matematycznym Polskiej Akademii Nauk. Został tam profesorem tytularnym w roku 1976, a od 1983 r. również profesorem w Instytucie Fizyki Uniwersytetu Łódzkiego. W latach 1983-97 był Sekretarzem Generalnym Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, a w roku 1995 został wybrany na członka zwyczajnego *Société Scientifique de Bruxelles*.

Maria Ławrynowicz po maturze w Liceum Sióstr Nazaretanek w Częstochowie i magisterium z botaniki na Uniwersytecie Łódzkim,

doktoryzowała się i habilitowała (1984) w tejże uczelni na podstawie rozpraw z zakresu mykologii. Odpowiednio od roku 1986, 1993 i 2000 kierowała tam Pracownią Mykologii, Zakładem Algologii i Mykologii oraz Katedrą Algologii i Mykologii, od roku 1994 jako profesor tytułarny. Jej obecne zainteresowania koncentrują się na grzybach podziemnych oraz ochronie rzadkich i zagrożonych gatunków. W latach 1993-2013 była kierownikiem uniwersyteckiego Studium Doktoranckiego Ekologii i Ochrony Środowiska; od 1985 r. jest reprezentantem Polski w *European Council for Conservation of Fungi* (w latach 1995-99 była Przewodniczącą). Prelegent na międzynarodowych kongresach, konferencjach i szkołach letnich z zakresu botaniki, mykologii i ochrony środowiska. Wraz z mężem Julianem ma troje dzieci i czworo wnucząt.